

Liberpensulo

Oficiala Gazeto de la Internacia Ligo de Liberpensuloj

Estraro de Internacia Ligo de Liberpensuloj: Prezidanto: C. F. Everts, Alb. Cuyt-Str. 169, Amsterdam (Holando). Vicprezidanto: Gustav Weigel, Bodenbach-Peiperz 14 (Ĉekoslovakio). Sekretario: Kurt Hubricht (Adreso: vidu apude). Kunsidanto: M. Bartzsch, Lochmannstrasse 4, Leipzig-Stötteritz (Germanio). Landrepresentantoj: Adresojn vidu sur lasta paĝo.

Sekretariejo: Kurt Hubricht, Mariannenstrasse 22, I. Leipzig - Neustadt (Germ.) Poŝtĉeka numero: 43808 Leipzig

Por membroj senpage. La kotizo por la Ligo estas laŭ plaĉo, sed minimume gmk. 1.50 aŭ sama valoro. Manuskriptojn bonvolu sendi al la gazetkomitato. Adreso: S-ino T. Sufadinova, 3 Fonthill Road, London N 4 (Anglio). Represo de artikoloj permesata nur se oni citas la nomon de nia gazeto. Sendu du pruvekzemplerojn.

PIONIROJ DE LIBERA PENSO

Tiu ĉi numero estas la laboro de knabino kaj knabo. La ĉefa artikolo "Pioniroj de Liberpensulo" estis parolado farita de Queen Silver (Kuin Silver) en Memorial Hall, Los Angeles, Kalifornio, nur kun notoj en mano la 29an de Aprilo 1923, kiam ŝi estis 12 jara. La traduko Esperanten estas farita de nia 19 jara membro Robert Wood, Londono, kies bildo troviĝas sur alia paĝo. Bedaŭrinde, loko ne permesis, ke ni presu la tutan interesan materialon de ŝia gazeto n-o 4, sed de tempo al tempo ni presos pluajn artikolojn de ŝi. Tradukoj permesataj kondiĉe, ke ŝia gazeto "Queen Silver" estu menciata kaj ke du numeroj estu sendataj al ŝi. Vidu anoncon por adreso. Red.

Queen Silver

Entreprenante tiun ĉi temon, "La pioniroj de Libera Penso", mi volas trakti ĝin kiel eble plej larĝe kaj science. Libereco de penso estas ja tre grava por la ekonomia, socia kaj politika evoluo de la homo. Sen tuta libereco por la menso la homo estas nur mizera sklavo kaj hipokrita timulo, kiu flataĉas kaj servute sin klinas. Sen libereco por esprimi la pensojn de la menso, parole aŭ skribe, ĉia socia progreso iĝas neebla. La tuta libereco, kiun ni nun ĝuas estas ŝuldata al la pioniroj de libera penso kaj libera vivo, kiuj oferis siajn vivojn por ebligi tiun liberecon. La tuta libereco, kiun

viaj infanoj ĝuos estonte, estos nur pro libera penso en tio, ke vi konservis la liberecon de la ke, se vi sciis

la estinteco. Mi opinias kiel forte ili devis batali por atingi la liberecon kiun ni nun ĝuas, vi batalus pli forte por tenadi ĝin. La sociaj fortoj kontraŭ libera penso neniam dormas. Ili ĉiam baraktas por denove sklavigi la menson, ĉiam batalas kaj faras leĝojn por kateni la cerbojn de la homa raso. Se ni volas esti homoj, ne simioj, ni devas pensi kaj, se ni volas esti liberaj amerikanoj, ni devas neniam permesi al iu preni for de ni iom de la libereco, kiun ni ĝuas. Se ni deziras vidi la evoluon de la homo, ni devas zorgi pri tio, ke ĉiujare la mondo ricevu iom plu da libereco, kaj ke en ĉiu jarcento efektiviĝu nova emancipo de la homa cerbo el la katenoj, kiuj ligas ĝin al la nescia estinteco.

Mi ne konas la nomon de la unua liberpensulo en la mondo. Mi scias, tamen, ke li estis la unua, kiu ne timis tion, kion li ne povis kompreni... Dum liaj amikoj kuris for de la tomboj de siaj mortintaj kamaradoj, li, sendube, iris al tiuj tomboj kaj manĝis la nutraĵojn, kiun liaj superstiĉaj kunuloj metis tien por

estinteco, aldonis al ĝi kaj transdonis ĝin al ili.

Estas tre antikva sentenco, kiu diras, ke la homo estimas la privilegion de libereco nur kiam tiu libereco estas prenita for de li. Mi volas diri al vi ion pri la akra luktado farita de la pioniroj de

la mortintaj spiritoj. Tiu unua liberpensulo estis kuraĝa homo, ne timulo. Li estis nescia, sed li posedis la ĝermon de scio. Li ne respektis ion aŭ iun, ne timis la ĝeneralajn opiniojn, kaj ne timis ion, kion li ne povis vidi. Se liaj kunuloj aŭskultus al li, civilizado progresus je kelkaj centmiloj da jaroj.

ke verŝajne estimi pligranda preni nescian pri ni baraktas vinjanoj akra plumbi

Marginal notes in Esperanto on the left side of the page, including '120 mhu', 'elado', 'memoro', 'igas', 'cepreni', 'kati', 'ofvri', 'roflom', 'paratistoj', 'al: al:', 'r. 14 p.', 'manio)', '(Germanio)', and '* menso...'.

Marginal notes in Esperanto on the right side of the page, including 'foras', 'batali', 'cerbo', 'kateni', 'baraktas', 'denove', 'leĝo', 'cerbo', 'raso', 'Raffi'.

Mi ne scias kiel tiu unua liberpensulo mortis, sed mi estas certa, ke liaj kunuloj mortigis lin, kaj mi supozas, ke ili rostis lian karnon por tagmanĝo laŭ la vera kanibala stilo. Mi kredas tion, ĉar la historio diras al mi, ke dum nedefinita tempo — dum centoj da miloj de jaroj post tiu okazo — la nesciaj homoj tuj mortigis ĉiun, kiu montris pli grandan inteligenton ol ili mem posedis.

La homo similas al omaro aŭ krabo. Kiam fiŝkaptisto prenas sitelon da tiuj markrustuloj, ne necesas, ke li kovru ĝin por ke ili ne liberiĝu. Tuj kiam unu grimpas al la supro de la sitelo kaj, ŝajne, atingos liberecon, ĉiuj aliaj kraboj kaj omaroj ekprenas ĝiajn krurojn kaj tiras ĝin al la fundo de la sitelo. Tiel ili ĉiuj restas por la fiŝkaptisto. Ili reciproke sin tenas for de libero, kaj, fine, ili ĉiuj estas boligataj vivaj, ĉar ili ne havis sufiĉe da intelekto por helpi unu la alian. Ĉu vi ne vidis homojn, kiuj agis kiel tiuj kraboj? Kiam viro, aŭ virino, aŭ infano, faras pluan paŝon al libera mensa disvolvado — ĉu ne estas multaj aliaj viroj, virinoj, kaj infanoj, kiuj atendas, rigardas kaj penas per ĉiu rimedo malaltigi tiun, kiu paŝis alten? Ja, tion faras William J. Bryan¹⁾, kaj la pastroj faras ĝin ĉiam. La omaraĵoj, hereditaj el iliaj markrustulaj prauloj, kiuj vivis antaŭ centmilionoj da jaroj, instigas ilin penadi tiri siajn kunulojn en la marĉon de superstiĉo, el kiu ili mem ne volas liberiĝi.

La unua pastro estis la unua homo, kiu estis tro maldiligenta por kolekti lignon por sia fajro kaj tro tima por kapti sian viandon. Pro tio li elpensis planon por parazitii sur la timoj kaj superstiĉoj de siaj kunuloj. Li kapitaligis ilian nescion, kaj ili nutris lin, vestis lin per feloj, kaj fosis truon en la tero por li. Eĉ nun, se knabo ne havas energion por labori kaj ne kapablas lerni metion, liaj gepatroj solvas la problemon de lia estonta kariero, sendante lin al lernejo de teologio. Ĉar li taŭgas por nenio, oni faras lin predikanto. La unua pastro, sendube, manĝis la plej molajn pecojn de la unua liberpensulo, ĉar pastroj ĉiam, de tiam ĝis nun, parazititis sur la homoj. La antikvaj pastroj subpremis ĉian scion, kiu povis liberiĝi la homojn, kaj aliflanke, ili monopolis la tutan scion, kiu povis teni ilin kiel sklavojn.

Oni ne komencis forskui la regadon de la pastraro ĝis kiam scio fariĝis ĝenerala inter la homoj.

La fondintoj de moderna scienco estas la veraj pioniroj de libera penso en tio kio koncernas nian tempon. En la antikva socio la ordinaraj homoj ne bezonis grandan scion. Se ili povis zorgi pri siaj ŝafoj, paŝti siajn brutojn, mortigi siajn malamikojn kaj porti oferaĵojn al la pastroj, jen sufiĉe. Kun la progreso de la socio la homo devis scii pli. Li devis sufiĉe disvolvi sian cerban materion por kon-

strui al si domon, havigi vestaĵojn por ŝirmi sin kontraŭ dezerta varmeĝo kaj vintra malvarmo. Li devis lerni kiel konstrui urbojn kaj vivi en ili. Li devis elpensi pli bonajn metodojn por ekstermi siajn malamikojn. La neceso por tiuj aferoj evoluigis lian menson, kaj helpis civilizati lin. Ĉar certaj rasoj ne kapablis plenumi tion, ili estis mortigitaj — viŝitaj for de la tero.

Kun la progreso de civilizado la ordinaraj homoj devis scii pli kaj pli por vivi. La batalo por ekzisto iĝis tiel akra, ke la homoj devis pli kaj pli disvolvi siajn mensojn por vivi. Tiu ĝenerala pliiĝo de scio estis pereiga al la pastroj kaj politikaj despotoj. Ili ne povis tute subpremi scion, ĉar, se ili farus tion, la homoj estus tro nesciaj eĉ por esti bonaj sklavoj. Ili tial uzis ĉian rimedon por igi la homojn timi posedi scion. Kio estis vera en pasinteco estas vera hodiaŭ. La homoj devas scii sufiĉe por estri farmbienojn kaj maŝinojn, sed ili devas ne scii sufiĉe por senti la deziron posedi tiujn aferojn. Ili devas scii sufiĉe por teksti belajn silkojn, kaj punton, kaj aliajn belajn ŝtofojn, ili devas ne scii sufiĉe por deziri porti ilin. Ili devas scii sufiĉe por konstrui belajn domojn, sed ne sufiĉe por malpermesi al aliaj vivi en ili.

Pro tio ĉi ĝenerala vastiĝo de scio iĝis tre malfacile al la reĝoj kaj pastroj savi sian pozicion en la socio, kaj ili uzis la plej kruelajn kaj terurajn metodojn, por tenadi sian povon. Ili ŝanĝis siajn metodojn, ĉar cirkonstancoj ŝanĝiĝis, sed ili neniam ĉesis malfaciligis la sorton de pensuloj kiel eble plej multe. Ili neniam ĉesis persekuti la intelektulojn de la mondo, kvankam iliaj metodoj multe ŝanĝiĝis dum la lastaj tricent jaroj.

En Grekio, longe antaŭ la epoko de Kristanismo, estis tre multaj dioj, bandaĉo da pastroj kaj multaj luksaj temploj. La grekoj faris multajn penojn por emancipi siajn mensojn el superstiĉo, sed oni tiom timis publikan opinionon, ke neniu kuragiĝis libere kaj tute sin esprimi. Sed la grekoj ne havis Inkvizicion, ne havis metodojn por torturi herezulojn. Ili nur malagrabligis la vivon kaj malfaciligis la ekziston de la vera liberpensulo. Estis tiom da dioj en Grekio kaj tiom da Virgulinaj Naskoj, ke foje oni proponis leĝon, ke ĉiu knabino, kiu akuzas dion je patreco de sia infano krimas. Se iu homo ne ŝatis certan dion, li rajtis adori alian. Kondiĉe, ke li adoru *ian* dion, oni konsideris lin bona civitano. Estas same en moderna Ameriko. Se vi apartenas al iu eklezio, ne gravas se ĝi estas tre malgranda, aŭ se vi adoras ian dion nigran, blankan, bonan aŭ malbonan, kruelan aŭ bonkoran, vi do estas tute respektinda. Sed, se vi ne kaŭras kaj fleksas la genuon antaŭ iu speco de fantomo, vi estas tre, tre malbona.

La Sofistoj eble estis la unua grupo de homoj kies ideoj similis tiujn de modernaj liberpensuloj. Ili instruis, ke ne estas iu dio, ke nenio estas absolute vera

aŭ absolute malvera, ke pravo kaj malpravo estas fikтивaj terminoj, elpensitaj de socio, kaj ke pravo estas la volo de la plimulto, aŭ de la reĝo, dum malpravo estas malpravo nur, ĉar leĝo ne devigas nin rigardi ĝin kiel pravyon. "Povo estas rajto" estas la sumo de iliaj ideoj. Neniu, ili diris, estas pli bona aŭ malbona ol iu alia. La malplimulto estas malprava hodiaŭ, sed morgaŭ, se ĝi iĝos la plimulto, ĝi estos prava. Sed eĉ ili, malgraŭ ilia kuraĝo, konsilis al siaj sekvantoj esti ruzaj kaj hipokritaj, por ke ili ne faru malamikecon. Aneksagoras estis la unua vera ateisto pri kiu ni scias. Oni juĝis kaj kondamnis lin, kaj li apenaŭ evitis morton. Li estis savita de Perikleso, kiu opiniis same kiel li.

La sola greka virino, kiu meritas esti priskribita de historiisto estis ankaŭ sam-pensa, Aspazio, amiko de ĉiu saĝulo de sia tempo, kaj edzino de Perikleso ĉiel krom laŭleĝo, ankaŭ estis juĝita ĉar ŝi kalumniis la diojn de sia lando. La elokvento de Perikleso savis ŝin. Tamen la pastroj fine triumfis kaj restarigis fidon kaj malprosperon en Grekio. La epoko de Perikleso estas nomata de la historiistoj la Ora Epoko de Grekio, ĉar dum lia regado grekaj kulturo kaj civilizo atingis ĝian plej altan punkton. La epoko de Perikleso estis ankaŭ la Epoko de Ateismo en Grekio. Kiam restariĝis superstiĉo, greka civilizo komencis ruiniĝi. Ili jam atingis iom da libero, sed perdis ĉiom. Hodiaŭ Grekio estas ruiniĝinta produkto de du mil jaroj da Superstiĉo, Nescio, Malnobleco kaj Fanatikismo.

Estas alia virino de antikvaj tempoj, kies nomo devus ne esti forgesata de ĉiu, kiu estimas scion. Ŝia nomo estis Hipatia, kaj dum kvardek jaroj ŝi instruis la veron, jam eltrovita en tiu tempo. Mi volas paroli al vi pri ŝi, sed antaŭ tio, mi devas diri al vi pri la granda kolegio en kiu ŝi instruis.

Kelkaj centoj da jaroj antaŭ la epoko de kristanismo iu egipta reĝo, Ptolemi Soter, fondis kolegion kaj bibliotekon en la urbo Aleksandrio. Preskaŭ ĉiuj el la dinastio de reĝoj, nomata Ptolemi, interesis sin pri la progresigo de scienco. Ili aldonadis al tiu ĉi biblioteko de tempo al tempo ĝis nelonge antaŭ ol ĝi estis detruita de bandaĉo el kristanoj en la jaro 391; en ĝi troviĝis sepcent mil, mane skribitaj, volumoj. Ĉiu studento aŭ klerulo, kiu venis al Egiptio, estis petata ke li skribu sian scion, por ke ĝi estu konservata por ĉiam. Ĉiu fremdulo, kiu portis en Egiption manuskripton el iu alia lando, devis pruntedoni ĝin al la biblioteko, dum kopio estis farita por konservado. Ĉe Aleksandrio estis kolektitaj ĉiuj konataj verkoj de ĉiuj aŭtoroj kaj filozofoj de la antikva mondo. Julio Cezaro akcidente detruis parton de tiu biblioteko. Lia sekvanto, Antonio, donacis al Kleopatra la grandan kolekton de Pergamos, por anstataŭi la detruitajn verkojn.

Kune kun tiu ĉi biblioteko, kiu troviĝis en du grandaj konstruaĵoj, estis sub-

1) Biblia misiisto en Ameriko, fundamentalisto.

tenata granda universitato. Tie loĝis dek mil studentoj. Iu, kiu sentis, ke li havas ion por komuniki, aŭ kiu volis instrui, iris al unu el la grandaj kortoj kaj aŭ sidis, aŭ staris kun siaj studentoj ĉirkaŭe tiel longe kiel ili deziris aŭskulti. Lernado estis senpaga. Iu ajn rajtis instrui kaj iuj ajn rajtis veni por studi. Malriĉaj studentoj estis nutrataj je publika kosto. Iu povis, se li deziris, dormi nokte sur la planko. Alivorte, la aleksandria kolegio estis granda libera forumo. Se vi povas imagi al vi la straton Los Angeles du-dekkvinoble pligrandigata, se vi povas bildi ĝin al vi sen kristanoj aŭ aliaj religiuloj, se vi povas imagi bibliotekon kun tri kvaronoj da miliono de libroj atingeblaj senpage de la publiko kaj, se vi povas bildi al vi kiaj estus la aferoj, se ni estus permesataj absolutan liberecon por paroli, — tiam vi havas bonan ideon pri kia estis la universitato kaj biblioteko de antikva Aleksandrio. En la moderna mondo ne ekzistas lernejo simila al tiu.

En la jaro 391 bandaĉo da fanatikuloj, antaŭ nelonge lavita en la sango de Jesuo, gvidata de sanktigataj banditoj kaj monaĥoj, detruis la plej grandan flankon de la biblioteko kaj pli ol duono de la ne-takseblej manuskriptoj, kiuj estis en la instituto. La kristana imperiestro Teodosio instigis tiun vandalaĵon kaj Teofilo, kristana episkopo de Aleksandrio, direktis ĝin. Teofilo diris: "Se tiuj ĉi libroj *malkonsentas* kun la biblio, ili estas herezaj, kaj devas esti bruligataj. Se ili *konsentas* kun la biblio, ili estas neutilaj, kaj devas esti bruligataj." Tial li bruligis ilin. Li estis vera kristano, ĉar li plenumis la ordonon de dio al Adamo "De la arbo de scio ci ne manĝu." Sed la kolegio ankoraŭ restis, kaj eble triono de la libroj en la alia konstruaĵo estis konservitaj.

En tiu ĉi kolegio en tiu tempo vivis kaj instruadis Hipatia, la plej granda filozofino pri kiu la historio rakontas. Ŝi estis la filino de la granda Kleon, astronomo kaj matematikisto. Estas dirite, ke ŝi montris neordinaran genion dum infaneco, kaj pro tio ŝia patro tre zorge edukis ŝin. Dum ŝi estis ankoraŭ infano, ŝi ellernis diversajn antikvajn lingvojn, kaj, kiam ankoraŭ juna knabino, okupis lokon kiel instruistino en la lernejo.

En tiu tempo oni izolis virinojn, kaj oni diras, ke la beleco kaj juneco de Hipatia tiom impresis la virojn, kiuj kutime ne vidis virinojn en publikaj lokoj, ke Hipatia portadis dikan vualon, por ke ŝia vizaĝo ne altiru la atenton de siaj studentoj. Ŝiaj paroladoj allogis ĉiun klerulon de la urbo al la lernejo kiel ankaŭ la ordinarajn studentojn. Homoj venis el ĉiuj partoj de la romana mondo por aŭskulti al ŝia saĝeco kaj elokvento. Oni tiel alte estimis ŝin, ke la juĝistoj de la urbo alportis al ŝi siajn malfacilajn procesojn. Teofilo, sankta patro, episkopo, sanktulo, forte malamis ŝin, sed li sentis, ke ŝi estis tro potenca por ke li ŝin ataku. La kristanoj ankoraŭ ne estis sufiĉe fortaj por trudi siajn dogmojn al la registaro

de Aleksandrio, ĉar tiu urbo estis la lasta fortikaĵo de Scienco kaj Racio. Sed kiam lia nevo Cirilo iĝis episkopo, venis la fino de libereco. Malpura, — li neniam sin banis, — plena de fanatikismo kaj sankta fervoro, li sin donis por fari Aleksandriion sankta, kristana kaj nescia. Kelkaj historiistoj diras, ke li ĵaluziĝis pri Hipatia, ĉar la homoj iris amase al ŝiaj paroladoj anstataŭ iri al lia preĝejo. Li predikis al monaĥoj kaj malplenaj seĝoj dum miloj ĉeestis la paroladojn de Hipatia. Kiom ajn tio estas vera, cirilo kaj liaj frenezaj monaĥoj kaptis Hipatia dum ŝi rajdis tra la stratoj, ŝiris la vestojn for de ŝia korpo, trenis ŝin tra la urbo per ŝnurego, kaj tiris ŝin al la preĝejo de Cirilo. Ili kondukis ŝin internen ĝis la

R. Wood.

piezo de ilia kristana altaro, kaj per manoj, kaj dentoj, kaj tranĉiloj, tiuj kristanaj sovaĝuloj disŝiris ŝian korpon. Pecoj da ŝia karno estis disdonataj inter la homaĉoj kiel memorajoj. Cirilo, do iĝis supera reganto. Scienco estis timigita per minacoj kaj detruita. Cirilo fariĝis *Sanktulo*, kaj superstiĉo regadis dum pli ol mil jaroj sen kontraŭstaro flanke de la kristana mondo. Kristanismo instruas, ke Hipatia, la virino, kiu instruis Veron dum kvardek jaroj, iris en la inferon kaj, ke Cirilo, la sankta episkopo, kiu mortigis ŝin, iris en la ĉielon.

La sekvanta provo revivigi klercon, sciencon kaj refortigi racion okazis en Hispanio dum la regado de la mahometanaj maŭroj. Mahometanismo ne multe malhelpis ĝiajn sekvantojn. Nur dum kelkaj centoj da jaroj ekzistis fanatikismo. Post tio, la mahometanaj regantoj kuraĝigis la studadon de Scienco. Preskaŭ la tuta reganta klaso de maŭroj en Hispanio estis ateistoj, agnostikoj aŭ panteistoj. Ili kreis belegan civilizon en Hispanio. Ili konstruis treege belajn urbojn, faris kanalojn por irigacio, mirindajn ĝardenojn, ankaŭ konstruis la grandan uni-

versitaton ĉe Kordobo. Laŭdiro, pli ol duono da miliono de libroj estis amasigitaj, kaj estis loko por loĝado de dekdu mil studentoj. Grandparte oni sekvis la Aleksandrian metodon de instruado. En tiu tempo la kristana mondo estis nekredoble nescia. La reĝoj de Francio, Anglio kaj Aŭstrio vestis sin per veluraj roboj, sed ili ne portis ĉemizojn. Pasis kvarcent jaroj ĝis franca monaĥo posedis bankuvon.

La maŭroj havis purajn stratojn kaj sistemon por konduki akvon. Dum kvincent jaroj post tiu tempo la kristanoj de Parizo kaj Londono fosis putojn kaj ĵetis sian malpuraĵon sur la stratojn aŭ sur siajn kortojn. Ĝis antaŭ ducent jaroj porkoj, apartenantaj al la ordeno de la Monaĥoj de Sankta Antonio, estis permesitaj kuri libere sur la stratoj de Parizo. Centoj da jaroj antaŭe la maŭroj bruligis sian rubon, elpensis tukojn kaj arĝentvazojn por siaj tabloj kaj faris por si to-lajn subvestojn. Ili estis nekredantoj, sed ili naĝis ĉiutage en publikaj aŭ privataj naĝejoj. La francoj kaj angloj malofte, se iam, naĝis. Ili dormis en molaj litoj, sed dum centoj da jaroj poste iliaj Sinjoraj Kristanaj najbaroj dormis sur aŭ sub siaj tabloj. Antaŭ mil jaroj kuŝis sur iliaj plankoj tapiŝoj, sed en Anglio, la plej progresinta kristana lando, en la tempo de Reĝino Elizabeto la haloj de grandaj kasteloj estis kovritaj per pajlo, kaj oni ĵetis restaĵojn de la manĝotabulo sur la plankon. Kiam la planko malpurigis, freŝa pajlo estis sternita sur la malfreŝan.

En la fino de la dekkvina jarcento Kristana armeo sub Ferdinando kaj Isabelo elpelis la maŭrojn el Hispanio. Ili detruis la kolezion kaj bruligis la grandan bibliotekon en Kordobo. Ankoraŭ unu fojon Scienco estis estingita. Denove Racio estis detronigita kaj la supera povo donita al superstiĉo. Por kompletigi la laboron, Ferdinando kaj Isabelo starigis la unuan Inkvizicion, kaj dum la sekvantaj dek jaroj Torkemada, Granda Inkvizitoro de Hispanio, torturis aŭ bruligis ĉe fosto cent milojn da vivaj homoj el la plej inteligenta klaso en Hispanio. Li mem donis tiujn ciferojn. Superstiĉo regis en Hispanio kvar cent jarojn, kaj hodiaŭ tiu lando estas la plej nescia, degradita kaj religia en Eŭropo.

La reviviĝo de klerco en Eŭropo okazis en stranga maniero. La kristanoj timis esplori ion science. Ili timis ĉiujn, tiel nomataj, sciencojn. La unua signo de kreskanta cerba evoluo en kristanaj landoj estis la farado de belegaj glavo, kirasoj el ŝtalo por homoj, konstruado de preĝejoj kaj pentrado de bildoj reprezentantaj sanktulojn, por meti en ilin. Tamen, la fortoj de evoluo funkciis, kaj kelkaj homoj komencis serioze esplori la kaŭzojn de aferoj. La pli multo el ili konfesis sian adeptecon al la eklezio por savi sian vivon. La komerĉiĝo de modernaj sciencaj eltrovoj en kristanaj landoj estas ŝuldata plej parte al Ĝordano Bruno. Li estis itala monaĥo, kiu pasigis sian tutan

vivon, penante revivigi la sciencan de la antikvuloj kaj aldoni al ĝi. Liaj studoj igis lin nei la aŭtoritaton de la eklezio en aferoj de racio kaj malkredi al dia revelacio, la senmorteco de la animo, ĉielo, infero kaj purgatorio. Se li ne estis ateisto, li preskaŭ estis. Li verkis libere kaj cirkuligis siajn verkojn inter eĉ la pastroj kaj kardinaloj de Romo. Li estis tiel honesta, ke li kredis, ke ĉiu alia homo ankaŭ estas honesta. Li kredis, ke li povis konvinki la papon, la kardinalojn, la pastrojn, kaj eĉ la inkvizitorojn, ke li estas prava kaj ili malpravaj. Li kredis, ke ili ĝojus konfesi siajn erarojn kaj rekonstruus socion kaj liberigus homajn mensojn. Ili lin malliberigis, kondamnis lin je herezo kaj bruligis lin ĉe fosto. Aliaj martiroj mortis, esperante, ke de la fosto ili iros en la ĉielon. Bruno estis pli kuraĝa ol iu el tiuj, ĉar li mortis sciante, ke tiu ĉi estas la sola vivo. Hodiaŭ, se la papo rigardus el la fenestroj de la Vatikano en iu certa direkto, li vidus monumenton al Bruno starigitan de romanaj civitanoj post kiam la revolucio de 1848 prenis la regadon de la urbo for de la eklezio.

Al modernaj sciencistoj kaj esploristoj la mondo ŝuldas ĝian nunan liberecon de penso. Sciencistoj, kiuj ne rekte atakis religiajn kredojn, fosis sub ĝiajn fundamentojn. Dum ĉiu homo kredis, ke tiu ĉi tero estas la sola planedo, kaj ke la tuta sistemo de suno kaj steloj estas nur de dua graveco, la homoj povis sufiĉe facile akcepti la ideon, ke dio kreis ĝin, kaj ofte sin intermetas en ĝiajn aferojn. Kiam Koperniko pruvis, ke la suno, ne la tero, estas la centro de nia suna sistemo, dio estis forpuŝita iomete plu. Kiam astronomoj pruvis per potencaj teleskopoj, ke la steloj kaj sunoj, kaj planedoj estis nur ŝajne nemultenombraj, tiam dio komencis perdiĝi tute. Kiam astronomo direktas sian teleskopon al astro, kiu estas tiom malproksima, ke la radioj de ĝia lumo moviĝis dum pli ol du mil jaroj por atingi nian teron, tiam estas necese pli kaj pli forpuŝi la ĉielon. La fruaj kristanoj diris, ke estis tri mejloj, rekte supre, ĝis ĉielo. Neniu teleskopo iam povis trovi ĝian lokon, tamen. Astronomio multe skuas la kristanojn, kiuj ĉiam kredis, ke ilia dio faris la sunon, lunon "kaj ankaŭ stelojn", ĉion en unu tago.

Kiam Galileo pruvis, ke la tero estas ronda, li reeltrovis veron, konata de la antikvaj egiptoj mil okcent jarojn antaŭe. Li tiel montris, ke Jesuo ne povis stari sur monto kaj superrigardi la tutan teron; li pruvis, ke la mondo ne havas kvar angulojn, kaj ke kvar anĝeloj ne subtenis la ĉielon per siaj ŝultroj, ĉe tiuj kvar anguloj. Li pruvis, kvankam li, kredeble, ne havis ideon, ke li tion faris, ke la dio, kiu inspiris la biblion forĝis kiel li faris la teron antaŭ ol li komencis fari raporton pri la afero. Li montris, ke kometoj ne estas pruvoj de dia kolero kaj forigis multajn aliajn fundamentajn ŝtonojn de kredo.

Sinjoro Isaac Newton pretendis akcepti la religion de sia lando. Li ne esprimis ian dubon pri ĝi. Sed kiam li eltrovis la leĝon de gravitado, kaj pruvis ĝian universalan aplikadon, Newton forigis la bezonon por iu dio. Li lasis al dio nenion por fari, rilate al la regulado de la universo. Ni nun povas elkalkuli la altecon de la tajdoj por iu ajn parto de la mondo je iu dezirata tempo. Ne estas necese, ke estu iu dio kiu reguligu la tajdajn ondojn. Scienco analizis ĉion ĝis ĝiaj elementaj partoj. Ĝi apartigis kaj poste kunmetis mineralojn. Ĝi fotografis la atomon. Kaj ĝi ne trovis ian pruvon, ke io dia ekzistas. Ĝi ne povas trovi iun specon de dio ie, escepte en la imago de piaj homoj. Ĝi povas pesi la plej pezan mineralon aŭ la plej malpezan gason, sed ĝi ne povas trovi, ke estas la plej malgranda diferenco en la pezo de homa korpo antaŭ morto kaj poste. Oni ne povas pruvi, ke li havas animon. Se pri io sciencistoj ne povas pruvi la ekziston, ili ne kredas, ke ĝi ekzistas. Ili ne akceptas ion por fido; ili akceptas neniun revelacion, kaj ne timas aferojn, kiujn ili ne povas kompreni. Ili estas la veraj liberpensuloj, sed multaj el ili timas paroli tro laŭte aŭ tro malkaŝe pro timo, ke ili perdos la renton, kiun ili ricevas. Moderna socio ne povas bruligi, aŭ torturi, aŭ malliberigi pensulojn. Ĝi nur malsatigas kaj ĝenas ilin ĝis kiam ili ellaciĝas kaj estas pretaj lasi la batalon. Nur la fortaj kaj kuraĝaj pensuloj povas postvivi.

Kiam Charles Darwin komencis sian sciencan esploradon, li estis ekleziano. Ne longe antaŭ ol li mortis, li deklaris sin ateisto. Darwin ne deziris polemiki kun iu. Li skribis kion li lernis, kaj lasis ĝin al ĉiu por akcepti aŭ malakcepti laŭplaĉe. Haeckel, Huxley, kaj aliaj, kiu venis poste demonstris, ke lia teorio de Evoluado ne estas teorio, sed konstatita fakto. Tiu teorio pruvis al pensmaj homoj, ke la tuta rakonto pri la kreado estas mito, la falo de la homo estas ĉarlatanaĵo, kaj la plano de savo estas ridinda rakonto.

La homo, kiu devenis de simio ne povus esti farita laŭ la figuro de iu dio; pro evoluado la homa patrino de Jesuo estis nur posteulo de simio, pro tio, se Jesuo estis dio, dio mem devenis, je la flanko de la patrino almenaŭ, de la pli malaltaj bestoj. Kun la plano de savo venkita de Darwin, kio restis? Oni ne plu bezonis ĉielon aŭ inferon. Ne restas io pro kio necesas ŝavi la homojn; pastroj kaj predikistoj ne plu estis bezonataj. Jen kelkaj kialoj pro kiuj preskaŭ ĉiu eklezio akre batalas kontraŭ la instruo de evoluado en la lernejoj nuntempe. Ili bone komprenas, ke la instruo de scienca vero malebligas fidon al ĉia revelacio. Kiam la homoj perdos fidon al dioj, ili nature perdos fidon al pastroj, kaj la pastroj perdos siajn luksajn salajrojn kaj devos labori. Neniu pastro iam amis pensulon.

Mi povus daŭrigi kaj montri al vi, se mi havus la tempon, kiel ĉiu nova invento, kaj ĉiu nova elpenaĵo helpis fari religion

necesas. Ĉiu ero de progreso faras paŝon antaŭen al pli granda libereco de penso. Sed mi volas paroli al vi pri alia klaso de pioniroj de libera penso. Mi volas paroli al vi pri la grandaj agitantoj. Vi scias kio estas agitanto. Li estas persono, kiu agitas speciale, li estas persono, kiu agitas la cerbojn de la homoj kaj pensigas ilin. La agitanto prenas la laboron de la sciencistoj kaj portas ĝin al la homoj en formo kiun ili povas kompreni. Darwin, ekzemple, estis sciencisto; Haeckel estis filozofo de scienco kaj agitanto, sed Ingersoll, Paine, kaj Voltaire estis agitantoj.

Ekzistis multaj aliaj agitantoj krom tiuj tri. Estis multaj, kiuj verkis librojn, kaj faris paroladojn, multaj, kiuj kuraĝe iris kontraŭ publika opinio kaj financa malfacilo por diri la veron kaj vivi laŭ siaj kredoj. Sed mi havas spacon por menci nur la tri plej eminentajn agitantojn.

Robert Ingersoll oferis sian politikan ambicion por diri la veron pri la biblio. Se li estus kristano, li iĝus prezidento de Usono. La Republika partio de Ilinoj proponis, ke li estu ĝia kandidato por guberniestro de tiu ŝtato kondiĉe, ke li ne parolos pri religio dum siaj propagandaj paroladoj. Li rifuzis, dirante, ke li ne permesos al iu limigi lian liberecon de parolo. Li estis agnostiko, ne ateisto. Li faris pli ol iu alia homo en Ameriko por popularigi liberecon de penso. Preskaŭ li ŝajnis ĝin respektinda. Li vekis la homojn. Li ne estis tro scienca, por ke ordinara persono lin komprenu, kaj li estis tiel elokventa, ke, kiu aŭdis lin tiu estis konvinkita malgraŭ sia volo.

Thomas Paine batalis por politika libereco, ankaŭ por libereco de la penso. Li batalis en Eŭropo kaj en Ameriko. La Epoko de Racio, kiun li verkis, faris pli da liberpensuloj ol iu verko iam eldonita. Iu, kiu povas legi tiun verkon kaj ankoraŭ kredi al la biblio havas ian malsanon ĉe la kapo. Paine mortis antaŭ ol Darwin naskiĝis. Li ne povis profiti el modernaj sciencaj eltrovoj. Tio eble klarigas, kial li ĉiam kredis al iu speco de dio. Li ne povis, tamen, akcepti ian revelacion, aŭ kredi, ke lia dio iam havis filon.

Mi rezervis por la fino la plej eminentan agitanton de ĉiuj tempoj — Voltaire. Li naskiĝis en 1694. Dum mil jaroj la eklezio estis reganta en Francio. La lando apartenis al la pastroj kaj nobeloj, kaj la vulgaruloj estis servutuloj sur la tero. Ludoviko 14a, nomata de liaj sekvantoj la Granda Monarĥo, estis reginta dum kvindek unu jaroj. Li loĝis en belega palaco, ĉirkaŭita per ĉiaspeca riĉaĵo. Liaj regatoj vivis en malklereco, malpureco kaj superstiĉo. Oni neniam purigis la stratojn de Parizo, kaj ne estis kloaka aŭ akva sistemo. Eĉ en la granda palaco ne ekzistis io simila al bankuvo. Eklipsoj, kometoj kaj pestoj estis forpelataj per sonorigado de preĝejoj sonoriloj; malsano estis konsiderata vizitado de dio, kiun provis kuraci aŭ malebligi nur malpiulo. Tio ĉi okazis dum la zenito de la "Ora Epoko de la Eklezio", kaj neniu kontraŭis ĝian regadon.

En tiu ĉi superstiĉa mondo naskiĝis Voltaire. Lia patro estis pia ekleziano kaj komercisto, ne speciale grava. Lia patrino estis unu el la plej rimarkindaj virinoj de tiu tempo. Lia edukado, oni diras, estis gvidata de amiko de lia patrino, la Abato Chateaufort, viro, kiu vivis per enspezo de la eklezio, kaj malkaŝe paradis, ke li malkredas al ĝiaj instruoj. Kiel baptopatro de Voltaire, la abato solene promesis "fidele instrui al la infano la principojn de religio, la leĝojn kaj kutimojn de la katolika eklezio." Li tiel bone plenumis sian promeson, ke lia instruato neniam havis ian fidon al iu religio. Li instruis al li, kiam nur trijara, ripetita por amuzo de amikoj de sia patrino kelkajn strofojn mokantaj Moseon. Kun tiu ĉi instruado la patrino de Voltaire plene konsentis.

La knabo, kvankam korpe malforta, montris mirige brilantan menson. Li verkis poemojn kaj teatraĵojn dum li estis nur knabo. Li estis nur dudekjara, kiam oni malliberigis lin en la Bastillo por unu jaro laŭ ordono de la reĝo. Li antaŭe ridindigis en poemo la edzinon de la reĝo. Dum lia frua vireco kaj meza aĝo li verkis tre multajn teatraĵojn, la plej multo el kiuj sukcesis kiam oni prezentis ilin. En ĉio kion li verkis, iu, aŭ iu klaso de homoj, aŭ iu ekzistanta institucio estis la celo de lia mokado. Voltaire ridis je la kortego; li ridis je la eklezio, kaj li ĉiam igis la homojn ankaŭ ridi je ili. Li ĉiam verkis, pensante pri la cenzuristo. Li estis la plej granda majstro de ironio kiun la mondo iam konis. Preskaŭ ĉiu teatraĵo kaj paragrafo de prozo, kiel ankaŭ ĉiu poemo, entenis en siaj versoj kaŝitan baton por iu. Mi konis modernajn radikalulojn, kiuj estis ofenditaj de la fortaj pikoj de Voltaire. Kiam li laŭdis pastron, li igis lin ridinda por ĉiam. Kiam li konfesis fidon al iu populara superstiĉo aŭ dogmo, li tion faris tiamaniere, ke ĉiu alia perdis sian fidon. Li rapide iĝis tiel ofenda, ke la reĝo forigis lin el la lando.

Voltaire vivis dum iom da tempo ĉe la kortego de Frederiko la Granda de Prusio. Li penis instrui al tiu princo, eviti militon kaj vivi pace kun siaj najbaroj. Li, mem, malŝatis militon, ridindigis la soldatojn de sia kaj aliaj reĝoj, ridindigis nacismon — kaj provizis nutraĵojn al la armeo de la reĝo je granda profito por si. Li bezonis monon, ĉar li ĉiam provis eviti iun aŭ alian registaron. Li loĝis la pli multon de siaj lastaj jaroj en Ferney, Francio, proksime al la svisa landlimo. Foje Francio iĝis tro nekomforta por li, kaj li ofte kuris el la landlima urbo en Genevon, kie li subtenis alian loĝejon, aŭ al tria hejmo, kelkajn mejlojn for, sur germana tero. La aŭtoritatoj de Genevo tuj ordonis lin aresti pro la krimo de aranĝo de privataj teatraĵoj en sia domo.

Li bezonis grandajn sumojn da mono por daŭrigi la diversajn propagandojn, kiuj interesis lin. Li elspezis dekojn da miloj de dolaroj por liberigi la familion

de Jean Calas kaj helpi aliajn viktimojn de religia persekuto. La tutan vivon li militis por forigi la torturon de la kondamnitaj. Ne ĝis 1780 ke oni fine forigis torturon en francio. Li provizis hejmojn por mil ducent horlogistoj, ekzilitaj el Genevo de la fanatikismo de tiea protestanta komunumo. Li batalis kontraŭ ĉiu formo de sklaveco. Li publikigis kaj fordonis nekalkuleblajn pamfletojn. Kiam li estis preskaŭ sesdekjara, je aĝo kiam la pli multo de homoj estas pretaj ekŝigi, li komencis la plej gravan parton de la laboro de sia vivo. Li nepre intencis direkti ĉiujn siajn fortojn al la detruo de la eklezio. Li konstante parolis pri ĝi en siaj leteroj kiel "la Monstro". Anstataŭ "fidele via" ĉe la fino de letero, li ĉiun fojon skribis "E" crasez l' Infame" — *Dispremu la Monstron*. Li komencis labori pri sia "Filozofia Vortaro", ĉiu paĝo de kiu estas plena de faktoj kaj argumentoj kontraŭ superstiĉo kaj la eklezio, kaj por racio kaj scienco. En tiu ĉi, kiel en siaj antaŭaj verkoj, li tre efike uzis la armilojn ironio kaj mokado. Li vivis sufiĉe longe por vidi sian verkon produkti rezultojn.

Kiam Voltaire estis okdekjara, li reiris al Parizo. La dekreto de ekzilo kontraŭ li ankoraŭ efikis. Li iris malkaŝe kaj sen timo, li ne provis akiri la permeson de la reĝo, sciante, ke la registaro ne kuraĝos ĝeni lin. Li iris tien por prezenti teatraĵojn, kiun li antaŭ nelonge finis. La registaro ne kuraĝis aresti lin, ĉar tuta Parizo konsideris Voltaire personon eĉ pli granda ol la reĝo. Li ne nur sukcese prezentis sian teatraĵojn, sed en kunveno de la franca Akademio, en kiu li kaj Benjamin Franklin, la eminenta amerika sciencisto kaj pionira liberpensulo, estis la honoraj gastoj, Voltaire persvadis la akademion entrepreni la taskon kompili la unuan enciklopedion. Oni donis unu literon al ĉiu membro. Voltaire entreprenis la literon "A", ĉar, kiel li klarigis, tiu litero necesigas la plej grandan laboron. Lia sola bedaŭro je la tempo de sia morto estis, ke lia laboro restis ne finita. Li deziris vivi pli longe, por doni la lastan fortan baton al religio.

Voltaire mortis en Majo, 1778. Kvankam li estis la heroo de Parizo, kaj eble pro tio, la eklezio ne permesis enterigi lin. Li mortis ne farinte pacon nek kun la eklezio, nek kun la dio. Kiam pastro sin trudis al la lito de Voltaire, la maljuna agitanto sin levis en la lito kaj puŝis lin kaj diris "Iru for". Ĉar la eklezio posedis monopolon de ĉiuj enterigejoj en la lando, la amikoj de Voltaire devis sekrete preni lian korpon al malgranda urbo cent dek mejlojn for de Parizo por certigi enterigon. La eklezio estris morton kiel ankaŭ la vivon. La pastro, kiu permesis la enterigon, kvankam li ne sciis kies estis la korpo, estis forkomuniigita.

Dekunu jaroj post la morto de Voltaire, la granda franca revolucio eksplodis, kaj la Bastillo estis detruita de la kolerigitaj homoj. Al ili la Bastillo estis simbolo de epokoj de subpremo. Ĝi estis speciala

malliberejo en kiun oni metis malamikojn de la reĝo. Preskaŭ ĉiu intelekta homo en Francio iam estis interne de ĝi. Voltaire, kiel mi jam diris, loĝis tie kiel gasto de la reĝo dum preskaŭ unu jaro. Kelkaj malliberuloj estis tiel longe tenitaj tie, ke ili eĉ forgesis siajn nomojn. Ĉio, por kio la Bastillo simbolis, falis en kelkaj monatoj. La 1an de junio 1791 Ludoviko XVI, reĝo nur laŭ nomo, estis devigata subskribi dekreton, aprobitan de la nova Nacia Kunsidantaro, kiu ordonis, ke oni solene portu la Korpon de Voltaire al Parizo, por tie ripozigi en la Panteono. Dum la procesio pasis ĉiun vilaĝon, diras Victor Hugo, urbestroj kaj aliaj oficistoj, kaj soldatoj alvenis por marŝi parton de la vojo. Sur la vojo, je cent dek mejloj, floroj estis disĵetitaj. Muzikistaroj ludis la Marsellaise. La franca popolo sentis, ke ĝi gajnis sian liberecon, kaj pro tio honoris Voltaire-on.

La urbestro de Parizo, la granda delegitaro de urbaj oficistoj kaj aliaj organizitaj korporacioj, renkontis la procesion ĉe la pordego de Parizo kaj eskortis ĝin al la loko de la falinta Bastillo. Tie, kie staris la turo en kiu Voltaire estis enfermita, oni faris pilon el la ŝtonoj de la ruinigita malliberejo. Sur tiu kruda altaro dum unu nokto kaj unu tago restis la korpo de Voltaire, poeto, pensulo, filozofo kaj humanisto. Li estis la plej eminenta agitanto, kiun la mondo iam konis. Li helpis pli ol iu alia por renversi la malnovan ordon de socio. La homoj sciis tion kaj solenis lian korpon. Nelonge post tio ili dehakis la kapon de sia reĝo kaj ĵetis lian korpon en kaŭstikan kalkon.

La reĝo sciigis kaj komprenis kion li faris por prepari la mensojn de la homoj por forskui siajn katenojn. Kiam la familio Bourbon estis restarigita sur la trono de Francio en 1814, la ostoj de Voltaire kaj Rousseau estis elprenitaj el la Panteono, laŭ ordono de la reĝo, ŝutitaj en puton sur la rando de Parizo kaj detruitaj per kalko. En tiu malica, bagatela maniero la reĝo venĝis per ĉio restanta de la plej eminenta pensulo, kiun Francio iam produktis. Sed spite reĝojn kaj pastrojn, la pensoj de Voltaire ankoraŭ vivas. Lia potenco estas limigata nur pro nescio de la homoj.

Mi havas nek la tempon nek la forton por paroli al vi hodiaŭ pri la multaj aliaj homoj, kiuj batalis por libereco de penso. Mi ne havis tempon por paroli al vi pri Rousseau, la franca ateista verkisto, aŭ pri Victor Hugo, aŭ pri Charles Bradlaugh, la viro, kiu estis elektita kvin fojojn al la brita parlamento, kaj kvar fojojn oni rifuzis al li lian lokon tie pro tio, ke li estis ateisto. Centoj da eminentaj viroj kaj virinoj oferis la tuton, aŭ parton, de siaj vivoj al la lukto por emancipo de la homa menso. Miloj kaj dekoj da miloj faris la saman batalon, kaj hodiaŭ la mondo eĉ ne konas iliajn nomojn.

Estas unu punkto al kiu mi devas atentigi vin, tamen, kaj eble ĝi estas pli grava ol ĉiuj aliaj. Ĉiu lando, pri kiu la historio rakontas al ni, ĝuis dum iu parto de

sia historio multe da libereco de penso. Grekio havis sian epokon da libereco, ankaŭ Romo. Egiptio havis sian epokon de scienco, kaj eĉ Hispanio iam ĝuis periodon de intelekta libereco kaj gloro. Nuntempe, oni supozas, ke Usono staras ĉe la supro de ĝia scienca epoko. Nu, rimarku tiun ĉi fakton. Ĉiu nacio, kiun mi menciis, havis sian liberecon *kaj perdis ĝin*. Ili perdis ĝin, ĉar tiu intelekta libereco, tiu disvolvo de la menso, estis monopollo de malgranda parto de la homoj en tiuj nacioj. Malgranda aro de la homoj akiris por si intelektan liberecon, dum la granda plimulto ruliĝis en superstiĉo, nescio kaj fanatikismo. Ĉiun fojon la nescia, stulta, bruta plimulto triumfis super la intelektuloj de sia lando kaj detruis ilian sciencon kaj ilian liberecon.

En Ameriko hodiaŭ estas granda malplimulto, kiu estas intelektlibera. Ankaŭ estas granda plimulto nescia, superstiĉa kaj fanatika. En preskaŭ ĉiu ŝtato en Usono la homoj religiaj, fanatikaj kaj nesciaj, penas per leĝa forto subpremi la instruon de scienca vero, malpermesi instruon pri la sciencaj doktrinoj de evoluo, kaj devigi la instruon de religio, mitologio, kaj fe-rakontoj en la lernejoj. Grandaj organizaĵoj ekzistas nur por financi la aprobon de tiaj leĝoj, kaj aliaj organizaĵoj ekzistas por devigi religian instruon al infanoj, kaj por devigi al iliaj pliaĝuloj festi dimanĉon laŭ la kristana maniero. Militiro por revivigi religion kaj mitologion bone progresas. Miliono da dolaroj estas donitaj por tiu celo de grandaj kapitalistoj. Kelkaj ŝtatoj jam aprobis tiajn leĝojn. La prezidanto de Usono solene anoncas, ke "Neniu nacio povas vivi sen dio", kaj la vic-prezidanto verkas por la jurnalaj deklaron, ke "li kredus, ke Jonaso glutis la balenon, se li trovus tion en la biblio." La fortoj de superstiĉo estas bone organizitaj, kaj senlima kvanto da mono apogas ilin. Ni havas malpli da libereco de penso nuntempe ol antaŭ kelkaj jaroj. En tiu ĉi lando, kiel en Grekio, kaj Romo, kaj Hispanio, kaj Egiptio en la estinteco, la fanatika, nescia, superstiĉa plimulto nun penas preni for de la pensuloj de la nacio ilian liberecon.

Nia sola espero estas eduki tiun specon de homoj. Ni devas doni sciencon al la vulgaruloj. Ni devas alporti filozofion al la laboristoj. Ni devas eltiri la farĉaĵojn el iliaj kapoj kaj enmeti iom da racio anstataŭ se ni tion ne faros, ili tute malpermesos al ni uzi niajn cerbojn.

Pri la bavara Konkordato

Tre estimata redakcio!

En via N-o 2 vi skribis, ke nur kelkaj eminentuloj sciencaj kaj popolinstruistoj kontraŭbatalis la bavan konkordaton. Tio estas ne la tuta protesto. Ni liberpensuloj, unue, en granda kunveno publike protestis kaj, due, demandis skribe kaj parole, ke,

— se kaj dum ia religia societo ricevos monrimedojn de la ŝtato, la liberpensuloj ricevu proporcie laŭ la nombro de siaj membroj. Konforme al la paragrafo 137 de la konstitucio de Weimar (Vejmar) „Sub religiaj societoj estas komprenataj organizaĵoj, kiuj estas kunligitaj en komunan kulton pro ia mondkoncepto.“ La bavara parlamento respondis, ke tia demando estos atentata de la registaro.

Kun saluto libera

D-ro. Theilhaber (München).

Kongreso de Liberpensuloj

La XIXa Internacia Kongreso de Liberpensuloj sub la aŭspicioj de la "Fédération Internationale des Sociétés de Libre Pensée" okazos 15-16-17-18 Aŭgusto en la Salle Danton, Hotel de Societes Savantes, Rue Serpente, Paris. La Kongreso estos malfermata la 15an de Aŭgusto je 14.30. Dimanĉon 16a okazos diskuto pri internacia lingvo kiam S-ro E.E. Yelland (Londono) en la nomo de la Internacia Ligo de Liberpensuloj faros paroladon pri Esperanto. Do, estas dezirinde, ke multaj samideanoj ĉestu por subteni la paroladonton. Nia samideano Profesoro Th. Hartwig de Brunn (Ĉekoslovakujo) parolos pri "La Bavara Konkordato" la 17an de Aŭgusto. Por sukcesigi la akcepton de Esperanto ni pruvu al la ĉeestantoj, ke la lingvo vivas. Kotizo 20 Fr. Frankoj. Pluaj detaloj de Dr. M. Terwagne, rue de l'Ecuyer, 25, Bruxelles aŭ de E. E. Yelland, 3, Fonthill Road, Finsbury Park, London N. 4.

Samideanoj en Parizo estas petataj aranĝi ekspozicion ĉe ĉi tiu kongreso kaj uzi sian influon. E. E. Y.

Pagu

vian kotizaĵon. Pro la malbona financa situacio de la ligo ni baldaŭ estas devigataj rezigni je nia gazeto. Granda parto da membroj ĝis nun ne pagis. Insiste ni petas, sendi tuj monon, aŭ vi estas helpanto de la kontraŭuloj, kiuj certe triumfus se nia gazeto malaperus. Do pagu per via landrepresentanto aŭ rekte al la sekretario. Germanoj pagu al Kurt Hubricht, Leipzig-Neustadt, poŝteĉkonto Leipzig 43808.

Ni bonvenigas en niajn vicajn nian amikon JAN ZAWADA energia batalanto por LIBERA PENSO kaj ESPERANTO, reveninta el malliberejo en Polio, kaj deziras al li sanon kaj forton en ĉi tiu dorna vivo.

MANUSKRIPTOJ

Ni bezonas manuskriptojn por la venontaj numeroj, do sendu artikolojn kaj tradukojn rekte al S-ino T. Sujadinova Yelland, 3, Fonthill Road, Finsbury Park, London N. 4.

Landrepresentantoj

- Anglio: S-ino Sujadinova-Yelland, 3 Fonthill Road London N.
 Aŭstralio: S-ro Victor Rutland, 316 Riley Street, Surry Hills, Sidney.
 Aŭstrio: S-ro Otto Stöber, Humboldtstraße 46, Linz a. Donau.
 Bulgario: S-ro Iv. Sarafov, Pleven [Progrimmazio].
 Ĉeĥoslovakio: S-ro Theodor Kilian, Jiráskova 317, Dolni Kounice.
 Germanio: vidu Estraro (unua paĝo)
 Hungario: S-ro Hugai Ferenc, Gyöngyös.
 Japanio: S-ro Raitaroo Munemura, Nagoja, P. O. Box 3.
 Jugoslavio: S-ro Paskal Bogdanoviĉ, Komixa-Vis.
 Litovio: S-ro Lindas Alseika, Biržai.
 Nederlando: vidu Estraro. (unua paĝo)
 Polio: S-ro J. Szpacenkopf, Willa Eugenja Ciechocinek.
 Rusio: H. Frank, Leningrad Gubkom Esperantistov, ulica Plehanov 2.
 Ukrainio: S-ro G. Tuisov, Kremenčug-Peščana-Gora, Maksimovski 3
 Usono: S-ro Karl Fröding, 419, 7 th. st., Rockford, Ill

La landrepresentantoj prizorgos la aferojn en sia lando. Ili estas ankaŭ rajtigataj alpreni kotizojn.

Ĉia en-kaj eksterlanda Literaturo

speziale: Liberpensa, socialista, komunist, kaj esperanta, estas liverata plej rapide [poŝtelspezoj ne estas kalkulataj] de Kurt Hubricht

Leipzig-Neustadt, Mariannenstr. 22

Ĉiu Esperantisto devas legi

Kion vualas la Biblio?

nun presita broŝure.

Prezo: 15 pfenigoj, Angle 2 d., France 1 frc. kaj aliaj landoj samvalore.

Havebla ĉe:

Kurt Hubricht, Mariannenstrasse 22, Leipzig-Neustadt.

GAZETO "QUEEN SILVER"

Kiu scias anglan lingvon devas vidi specimemon de supra gazeto, eldonata de 14 jara knabino, unu el plej interesaj kaj instruaj liberpensaj gazetoj.

Sendu 1/4 Dolaro por specimeno al:

QUEEN SILVER, R 4, BOX 567, INGLEWOOD, KALIFORNIO.

Germanoj mendu ĉe:

KURT HUBRICHT, MARIANNENSTRASSE 22, LEIPZIG-NEUSTADT.